

Biljana Mišić Ilić / Vesna Lopičić

JEZIK, KNJIŽEVNOST, VREDNOSTI: JEZIČKA ISTRAŽIVANJA

Biblioteka
NAUČNI SKUPOVI

Urednice:

Prof. dr Biljana Mišić Ilić

Prof. dr Vesna Lopičić

Glavni i odgovorni urednik:

Prof. dr Bojana Dimitrijević

Akademski odbor:

Prof. dr Vesna Lopičić

Prof. dr Goran Maksimović

Prof. dr Biljana Mišić Ilić

Prof. dr Miloš Kovačević

Prof. dr Đorđe Vidanović

Prof. dr Mihailo Antović

Prof. dr Dragana Mašović

Prof. dr Marija Knežević

Prof. dr Snežana Bilbija

Dr Yunichi Toyota

Dr Colin Nicholson

Dr Walter Epp

Recenzenti:

Prof. dr Jordana Marković

Prof. dr Snežana Bilbija

Prof. dr Vladimir Ž. Jovanović

Sekretari redakcije:

Mr Danijela Petković

Mr Milica Radulović

Objavljivanje ovog zbornika pomoglo je Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije u okviru projekta *Dinamika struktura savremenog srpskog jezika* 178014 i Filozofski fakultet u Nišu.

Univerzitet u Nišu
Filozofski fakultet

**JEZIK, KNJIŽEVNOST, VREDNOSTI
JEZIČKA ISTRAŽIVANJA**

Zbornik radova

Urednice:
Biljana Mišić Ilić
Vesna Lopičić

Niš, 2013.

Sva autorska prava zadržana. Zabranjeno je svako neovlašćeno umnožavanje,
fotokopiranje ili reprodukcija delova teksta.

SADRŽAJ

JEZIK, KNJIŽEVNOST, VREDNOSTI: JEZIČKA ISTRAŽIVANJA

UVOD

Biljana Mišić Ilić i Vesna Lopičić

VREDNOSTI JEZIKA I JEZIČKA SLIKA VREDNOSTI U DRUŠTVU 13

I

VREDNOSNE RELACIJE U JEZIČKOM SISTEMU I VREDNOSTI ELEMENATA JEZIČKOG SISTEMA

Violeta Stojičić

EVALUATIVE USE OF LANGUAGE – ATTITUDINAL
POSITIONING IN APPRAISAL THEORY 33

Mirjana Mišković Luković

OD FIKCIJE KA REALNOSTI:

LESIKA KAO OSNOVA ZA GENERIRANJE STEREOTIPA 47

Nikola I. Ramić

RELACIJE U LEKSIČKOM SISTEMU I UPOTREBNA
VRIJEDNOST LEKSEMA U STANDARDNOM JEZIKU
I U DIJALEKTIMA 65

Svetlana Slijepčević, Aneta Spasojević, Slobodan Novokmet

O KONCEPTUALIZACIJI POJMOVA *ISTINA*

I *LAŽ* U SRPSKOM JEZIKU 75

Ivana Lazić Konjik, Jovanka Milošević

VREDNOSTI U KONCEPTUALIZACIJI REČI *ŽIVOT* I *SMRT*
GOVORNIKA SRPSKOG JEZIKA 87

Ana Randelović, Ivana Marinković, Jovana Jovanović

SEMANTIČKA VREDNOST SUFIKSA *-OTA*, *-OČA* I *-OST* U
DERIVACIJI APSTRAKTNIH IMENICA IZ DOMENA

ČOVEKOVIH FIZIČKIH I DUHOVNIH OSOBINA 99

<p> Anđelka Pejović KONSTITUISANJE ETIČKIH VREDNOSTI KROZ PREMIJE NA PRIMERU SRPSKOG I ŠPANSKOG JEZIKA </p>	113
<p> Jovana Dimitrijević-Savić i Marta Dimitrijević THE SUFFIXES -NESS AND -ITY IN 18TH CENTURY ENGLISH LETTERS AS MARKERS OF SOCIAL AND LINGUISTIC VALUES OF THE ERA </p>	125
<p> Ivan Jovanović SEMANTIČKE VREDNOSTI LEKSEME CHIEN U FRANCUSKIM FRAZEOLIZMIMA I NJENI SRPSKI EKVIVALENTI </p>	137
<p> Selen Stanković SEMANTIKA FRANCUSKE ZAMENICE ON I NJENI EKVIVALENTI U SRPSKOM JEZIKU </p>	155
<p> Tanja Rusimović UPOTREBNA VREDNOST RELATIVIZATORA <i>KOJI</i> U ODNOSU NA RELATIVIZATORE <i>KAKAV</i> I <i>KOLIKI</i> U ADJEKTIVNIM KLAUZAMA S POKAZNIM DETERMINATORIMA U ANTECEDENTU </p>	171
<p> Sabina Halupka Rešetar, PARTIAL WH-CONSTRUCTIONS: A CONSEQUENCE OF FEATURE VALUES </p>	183
<p> Tanja Milićev, Nataša Milićević, Maja Marković THE VALUES OF THEORY-BASED ANALYSIS FOR A PARSED CORPUS </p>	203
<p> Biljana Čubrović EVALUATING FINAL STOPS IN SERBIAN AND SERBIAN ENGLISH: AN ACOUSTIC ANALYSIS </p>	217
<p> Miloš Kovačević GRAFOSTILEMSKE VRIJEDNOSTI U ROMANU <i>SILA</i> BRANKA BRĐANINA </p>	225

Jelena Spasić PROSTORNA METONIMIJA U „SRPSKIM NEDELJNIM NOVINAMA“	249
---	-----

Danijela Đorović MARKERI VALIDNOSTI U ITALIJANSKOM AKADEMSKOM DISKURSU	263
--	-----

Jelena Basta HEDGING IN A POPULAR BUSINESS AND ECONOMIC DISCOURSE	279
---	-----

Branka Milenković <i>TEKST – DISKURS</i> : KOMUNIKATIVNE VREDNOSTI	291
---	-----

II

JEZIK, VREDNOSTI, DRUŠTVO

Ilijana Čutura, Marina Janjić NORMATIVI U OBLASTI VASPITANJA I OBRAZOVANJA: JEZIČKA SLIKA VREDNOSNOG SISTEMA	303
--	-----

Ivana Palibrk, Tiana Tošić VREDNOST I POLITIČKI DISKURS?	317
---	-----

Tijana Vesić Pavlović DOMINANTNE DRUŠTVENE VREDNOSTI U JAVNOM DISKURSU SRBIJE KROZ PRIZMU KOGNITIVNE LINGVISTIKE	327
---	-----

Vladimir Figar SELLING VALUES VIA POLITICAL METAPHOR: A COMPARISON OF METAPHOR USAGE IN THE SERBIAN AND AMERICAN DAILY PRESS	339
---	-----

Jelica Tošić ECO-VALUES IN THEIR LINGUISTIC EXPRESSION	353
---	-----

Olga Panić-Kavgić NESLAGANJE SA SAGOVORNIKOM KAO VID POZITIVNOG VERBALNOG PONAŠANJA U AMERIČKIM I SRPSKIM FILMSKIM DIJALOZIMA	367
Mira Bekar OPENINGS AND CLOSINGS IN MACEDONIAN AND ENGLISH TEXT-BASED CHATS	381
Predrag Novakov STRANI JEZIK KAO POSREDNIK IZMEĐU KULTUROLOŠKIH VREDNOSTI	393
Marija Đinđić, Jelena Petrović (NE)PREVODIVOST KULTURE – POGRDNE REČI I IZRAZI	405
Vidan Nikolić VREDNOSTI PROUČAVANJA TAJNOG JEZIKA MAJSTORA IZ OSATA U ISTOČNOJ BOSNI	419
Nenad Ivanović, Tatjana Ružin Ivanović KNJIŽEVNI PREVOD KAO IZRAZ JEZIČKIH I KULTURNIH VREDNOSTI: <i>1001 NOĆ</i> U VERZIJI STANISLAVA VINAVERA	429
Vladan Pavlović, Miloš Tasić VREDNOSNI SUDOVI U VEZI SA ODNOSOM JEZIKA I IDENTITETA KOD STUDENATA UNIVERZITETA U NIŠU	441
Mihailo Antović, Dušan Stamenković VREDNOSNI SUDOVI U VEZI SA ODNOSOM JEZIKA I IDENTITETA NA GRANICI SRBIJE I BUGARSKE	457
Sofija Bilandžija NORDIJSKO JEZIČKO ZAJEDNIŠTVO – (KLJUČNA) VREDNOST ILI TERET?	473
Jasmina Dorđević ENGLESKI U SRPSKOM JEZIKU MEĐU MLADIMA: ODRAZ (NE)VREDNOVANJA SOPSTVENOG JEZIKA I NOVOG POIMANJA STVARNOSTI	485

Dobrivoje Stanojević JEZIK MEDIJA I NOVE VREDNOSTI	497
Sanja Domazet PUT U TABLOIDNO DRUŠTVO	503
Ivana Stojanović Prelević POVEZANOST PERFORMATIVA I MEDIJSKIH ETIČKIH VREDNOSTI	515
Marija Vujović, Neven Obradović, Dušan Aleksić SISTEMI VREDNOSTI U IZVEŠTAVANJU O SUSEDIMA U DNEVNIM NOVINAMA <i>KURIR</i> I <i>NARODNE NOVINE</i>	527
Dragana Pavlović, Tatjana Vulić IZAZOVI MEDIJA U DIGITALNOM DOBU – PUT KA OPSTANKU, PUT DO PROFITA	539
Biljana Radić Bojanić, Jagoda Topalov STRATEGIJE ZA UČENJE U SVETLU NOVIH VREDNOSTI U NASTAVI ENGLESKOG JEZIKA	551
Savka Blagojević, Ivana Kostić VREDNOSTI GOVORNOG ENGLESKOG JEZIKA I PITANJE NJEGOVE ZASTUPLJENOSTI U NASTAVI U SRPSKIM ŠKOLAMA	563
Vesna Petrović THE VALUES OF THE TASK-BASED LEARNING APPROACH (TBL) IN LEARNING VOCABULARY AND IMPROVING SPEAKING COMPETENCE	577
Tatjana Grujić, Jelena Danilović THE VALUE OF C-TESTS IN ENGLISH LANGUAGE TESTING AND TEACHING	589
Ivana Ćirković Miladinović THE VALUES OF PERMANENT PROFESSIONAL TEACHER DEVELOPMENT IN THE ELT FIELD	603

СЕМАНТИЧКА ВРЕДНОСТ СУФИКСА *-ОТА*, *-ОЋА* И *-ОСТ* У ДЕРИВАЦИЈИ АПСТРАКТНИХ ИМЕНИЦА ИЗ ДОМЕНА ЧОВЕКОВИХ ФИЗИЧКИХ И ДУХОВНИХ ОСОБИНА

Сажетак: У раду се испитује условљеност семантичке вредности апстрактних именица на *-ота*, *-оћа* и *-ост* творбеним наставком који их гради. Уједно се истражују конкурентност и продуктивна вредност ових трију суфикса у савременом српском језику. На основу материјала из *Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ* и *Речника српскохрватског књижевног језика* Матице српске, као и резултата добијених анкетањем, утврђује се да ли се суфикс *-ота* у савременом српском језику специјализовао за апстрактна значења, односно за човекове духовне особине, а суфикс *-оћа* за материјална својства, односно за човекове физичке особине.

Кључне речи: апстрактне именице, суфикс, дериват, продуктивност, творбена конкуренција, семантичка вредност

1. Уводна разматрања

1.1. О апстрактним именицама

У готово свим прегледаним сербокроатистичким граматикама налазимо мање-више исте, недовољно информативне податке о апстрактним именицама. Аутори се углавном слажу у следећем: апстрактне именице означавају нешто нестварно, неописљиво (Стевановић 1964: 187), што се замишља или осећа (Станојчић–Поповић 2008: 81), тј. какав апстрактан појам (Мразовић 2009: 230). То су особине, осећања, расположења, стања или радње које се замишљају као јединствене и недељиве, због чега се апстрактне именице у свом правом значењу не употребљавају у множини (Стевановић 1964: 187). Запажају се и неуједначена термилошка решења за именице ове врсте. Тако их М. Стевановић (1964: 187) назива *апстрактним*, односно *мисаоним* именицама, у граматички за средњу школу (Станојчић–Поповић 2008: 81) налазимо термин *апстрактне*, тј. *мислене* именице, П. Мразовић (2009: 230) поред наведених користи и термин *квалификативне* именице, а Е. Барић (2007: 101) ову врсту именица назива и *нестварним*.

Лингвисти апстрактне именице разматрају са различитих становишта: са прозодијског (проучава се место и промена места акцента у деклинацији), морфолошког (разматра се врста промене), морфосемантичког (учава се (не) постојање множине које је условљено семантичким варирањем) и са творбеног становишта (анализирају се творбени типови).

1.2. О суфиксима *-ота*, *-оћа* и *-ост*

За прасловенски суфикс *-ота* Бошковић (1936: 126), Скок (1971: 586), Бабић (1991: 327) и Клајн (2003: 181–182) истичу да гради апстрактне именице од придевских и именичких основа, док Стевановић (1964: 541) сматра да се именице овог типа доследно творе од придевских основа. Говорећи о суфиксу *-оћа*, Клајн (2003: 183) напомиње да је у српском језику овај творбени наставак продуктивнији од суфикса *-ота* и да се углавном додаје придевским основама, уз изузетак именице *каквоћа*, изведене од заменичке основе. Суфикс *-ост*, према Клајну (2003: 178), има функцију поименичавања придева и најпродуктивнији је суфикс са таквом функцијом у српском језику.

У вези са семантиком именица деривираних суфиксима који су предмет нашег интересовања, М. Стевановић, вероватно вођен Вуковом семантичком диференцијацијом суфикса *-ота* и *-оћа*, истиче да „именице на *-ота* означавају апстрактно, а оне на *-оћа* више стварно својство; тако ће се рећи *чистоћа* куће, *чистоћа* просторија, а *чистота* душе“ (Стевановић 1964: 545). С друге стране, поједини лингвисти сматрају да не постоји разлика у значењу истокоренских апстрактних именица на *-ота* и *-оћа*. Тако Р. Бошковић закључује да „među ovim nastavcima [...] u pogledu upotrebe njihove – nema nikakve razlike“ (Бошковић 1936: 126), а у граматичици за средњу школу Љ. Поповића и Ж. Станојчића налазимо да се суфикси *-ота* и *-оћа* „могу међусобно замењивати (*чистота/чистоћа*, *слепота/слепоћа*)“ (Станојчић–Поповић 2008: 147).

1.3. Предмет, циљеви и метод истраживања

Предмет нашег истраживања чини творбено-семантичка анализа апстрактних именица на *-ота*, *-оћа* и *-ост*, које се односе на човекове физичке и духовне особине. Допринос проучавању апстрактних изведеница на *-ота* и *-оћа* дали су Г. Г. Тјапко (1997) и Н. Ивановић (2005). Упркос чињеници да ове именице у Вуковом *Рјечнику* из 1818. године имају пуну семантичку равноправност, Тјапко (1997: 266) запажа да је Вук у преводу *Новог зајета* користио само именице на *-ота*. Ауторка закључује да их је Вук промишљено диференцирао од именица на *-оћа*, намењујући творбени модел на *-ота* „високом и свечанијем стилу“. Н. Ивановић (2005: 92) за деривате на *-ота* истиче да означавају осећања, утиске, доживљаје и морална стања, док за именице на *-оћа* напомиње да чешће означавају особине.

Наведена истраживања, у којима су истакнуте различите семантичке вредности именица деривираних суфиксима *-ота* и *-оћа*, усмерила су наше интересовање ка испитивању овог проблема у савременом српском језику. Полазећи од вишетомних дескриптивних речника српско(хрватско)г језика – *Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ*¹ (од слова А до слова О) и *Речника српскохрватског књижевног језика Матице српске*² (од

¹ У даљем тексту РСАНУ.

² У даљем тексту РМС.

слова О до слова Ш), учили смо да код већине изведеница на *-ота* и *-оћа* изостаје описна дефиниција и да се овакве именице најчешће упућују на конкурентне творбене облике, углавном на синонине деривирани суфиксом – *-ост*.³ Стога ће циљ нашег рада бити да истражимо условљеност семантичке вредности апстрактних именица на *-ота*, *-оћа* и *-ост* творбеним наставком који их гради, као и да испитамо конкурентност и продуктивну вредност ових трију суфикса у савременом српском језику. Такође, желели смо да утврдимо и да ли се суфикс *-ота* у савременом српском језику специјализовао за апстрактна значења, односно за човекове духовне особине, а суфикс *-оћа* за материјална својства, односно за човекове физичке особине (исп. Стевановић 1964: 545).

Имајући у виду великих број упућивачких дефиниција, као и чињеницу да се апстрактне именице деривирани суфиксима *-ота*, *-оћа* и *-ост* у посматраним речницима често квалификују као застареле, архаичне, па чак и као нераспрострањене и неоубичајене, сматрали смо да је погодан метод за испитивање семантичке вредности ових именица у савременом српском језику – анкета.

1.4. О појму вредности у лингвистици

У Речнику лингвистичких термина Р. Симеона *вредност* се, између осталог, дефинише и као „lingvistička vrijednost, vrijednost ili важенје lingvističkog znaka, lingvistička или semiološka valentnost jez. elemenata (jez. znaka), funkcionalna или значењска страна (svojstva, обилјежја) jez. sredstava или elemenata“ (Симеон 1969: 732). Према Р. Симеону, *лингвистичка вредност* речи односи се на њено својство да „predstavlja ideju (pojam) или значење“ (Симеон 1969: 732), а међу секундарним значењима лексеме *вредност* РСАНУ бележи и следеће: „реални садржај, значење (речи, знака, броја)“. Проучавајући продуктивност суфикса *-ота*, *-оћа* и *-ост* у савременом српском језику, желели смо да испитамо и то да ли семантичка вредност апстрактних именица на *-ота*, *-оћа* и *-ост* зависи од морфосемантичке вредности суфикса који их граде.

2. Метод и техника истраживања

Ексерпирајући речнике српског језика, издвојили смо 29 трочланих група, у чијем саставу се налазе лексеме са значењем човекових физичких и духовних

³ Из наведених речника ексерпирани смо 132 апстрактне именице на *-ота* и *-оћа* из домена човековог духовног и емотивног света, од чега су суфиксом *-оћа* изведене 102 именице, а суфиксом *-ота* свега 30. С обзиром на природу апстрактних именица, тј. на неодређеност њихових денотата, анализа речничке грађе очекивано показује неуједначеност лексикографских дефиниција. Код већине ових именица изостаје описна дефиниција и оне се претежно упућују на синонимне творбене облике. Именице на *-оћа* најчешће се упућују на именице деривирани суфиксом *-ост* (чак 44% њих), затим на именице изведене суфиксом *-ина* (10%), док се око 4% именица на *-оћа* упућује на оне изведене суфиксом *-ота*. Сличну ситуацију запажамо и код именица на *-ота*: 33% упућује се на именице изведене суфиксом *-ост*, 20% на оне изведене суфиксом *-ина*, а 17% на именице деривирани суфиксом *-оћа*. Спорадично се у оквиру упућивачких дефиниција јављају синонимне апстрактне именице са суфиксима *-ило* и *-ство*.

особина, које су деривирани од исте основе конкурентним суфиксима *-ота*, *-оћа* и *-ост*: 1) *беснота* – *бесноћа* – *бесност*; 2) *бистрота* – *бистроћа* – *бистрост*; 3) *благота* – *благоћа* – *благод*; 4) *бледнота* – *бледноћа* – *бледност*; 5) *брзота* – *брзоћа* – *брзост*; 6) *ведрота* – *ведроћа* – *ведрост*; 7) *вреднота* – *вредноћа* – *вредност*; 8) *врелота* – *врелоћа* – *врелост*; 9) *врлота* – *врлоћа* – *врлост*; 10) *глувота* – *глувоћа* – *глувост*; 11) *глупота* – *глупоћа* – *глупост*; 12) *гнусота* – *гнусоћа* – *гнусност*; 13) *грдота* – *грдоћа* – *грдост*; 14) *грубота* – *грубоћа* – *грубост*; 15) *драгота* – *драгоћа* – *драгод*; 16) *јакота* – *јакоћа* – *јакост*; 17) *јаснота* – *јасноћа* – *јасност*; 18) *краснота* – *красноћа* – *красност*; 19) *лакота* – *лакоћа* – *лакост*; 20) *људскота* – *људскоћа* – *људскост*; 21) *мекота* – *мекоћа* – *мекост*; 22) *милота* – *милоћа* – *милост*; 23) *нагота* – *нагоћа* – *нагост*; 24) *немота* – *немоћа* – *немост*; 25) *нечистота* – *нечистоћа* – *нечистост*; 26) *самоћа* – *самота* – *самост*; 27) *слабота* – *слабоћа* – *слабост*; 28) *слепота* – *слепоћа* – *слепост*; 29) *танкота* – *танкоћа* – *танкост*.

Имајући у виду да у овом раду истражујемо условљеност семантичке вредности апстрактних именица на *-ота*, *-оћа* и *-ост* творбеним наставком, ексцерпирани грађу анализирали смо на основу следећих трију критеријума: 1) у семантичкој структури сваке од лексема унутар групе мора постојати макар једно значење које се односи и на физичке и на духовне особине човека; 2) уколико су речничке дефиниције ових лексема синонимског или упућивачког типа, нисмо узимали у обзир групе чији чланови упућују на апстрактне именице других творбених типова (нпр. дефиниције лексема *брзота*, *брзоћа* и *брзост* упућују на примарно значење именице *брзина*; будући да творбени тип на *-ина* није предмет нашег истраживања, овакве групе нисмо разматрали); 3) с обзиром на то да испитујемо стање у савременом српском језику, из даље анализе искључене су све групе унутар којих су лексеме квалификоване као застареле, архаичне, нераспрострањене или неуобичајене.

Применивши наведене критеријуме на ексцерпирани групе лексема, из наше грађе се издвојило пет трочланих група које су задовољиле сва три критеријума. То су: *благота* – *благоћа* – *благод*, *глувота* – *глувоћа* – *глувост*, *мекота* – *мекоћа* – *мекост*, *нагота* – *нагоћа* – *нагост* и *слабота* – *слабоћа* – *слабост*. Користећи се примерима из ексцерпираних речника и електронског корпуса са интернета, за сваку од наведених група осмислили смо по две реченице, чији контексти сугеришу семантичку разлику посматраних лексема. У једној групи примера контекст се односио на човекове физичке особине, а у другој – на човекове духовне особине, при чему се од испитаника очекивало да употребе једну или више апстрактних именица на *-ота*, *-оћа* и *-ост*. Као четврта могућност испитаницима је пружена и опција „ниједан од понуђених одговора“. Навешћемо како су, на пример, изгледали контексти за конкурентне лексеме *мекота* – *мекоћа* – *мекост*⁴:

- _____ њене коже је дивна.
а) мекота б) мекоћа в) мекост г) ниједан од понуђених одговора
- Фасцинира ме _____ његове душе.
а) мекота б) мекоћа в) мекост г) ниједан од понуђених одговора

⁴ Целокупну анкету даћемо као прилог на крају рада.

Циљ другог дела анкете био је да испита конкурентност и продуктивну вредност суфикса *-ота*, *-оћа* и *-ост* у савременом језику. Испитаницима је задато 15 придева, од којих је требало да изведу одговарајуће апстрактне именице на *-ота*, *-оћа* и(ли) *-ост*. Понуђени су следећи придеви: *безобразан, добар, леп, љигав, млитав, покварен, правичан, ружан, сам, слеп, сраман, стидљив, тврђ, узбуђен, чврст*.

Истраживање је спроведено на 100 испитаника различитог старосног доба, пола, образовања, места боравка⁵ и места рођења. Тестирано је двадесет средњошколаца (млађих од 20 година), двадесет студената (од 21 до 30 година), двадесет особа између 31 и 40 година, двадесет испитаника између 41 и 50 година, као и двадесеторо људи старијих од 51 године.⁶

3. Резултати анкете

3.1. У овом поглављу ћемо у табели приказати резултате првог дела анкете, најпре класификујући их према старосним групама испитаника, а затим ћемо дати и збирни закључак о семантичким разликама међу лексемама у оквиру сваке трочлане конкурентне групе.

3.1.1. За испитивање семантичке диференцијације у оквиру конкурентне групе *благота – благоћа – благост*, испитаницима су понуђена два примера. У првом контекст сугерише употребу именице која означава човекову физичку особину: *Памтићу још дуго _____ Мариних руку које су ме миловале*, а у другом примеру сугерише се употреба именице са значењем човекове духовне особине: _____ *њеног поступка оставила је снажан утисак на све нас*.

ФИЗИЧКА ОСОБИНА				
	<i>-ота</i>	<i>-оћа</i>	<i>-ост</i>	/ ⁷
≤20	0%	5%	70%	25%
21–30	0%	15%	45%	40%
31–40	0%	0%	90%	10%
41–50	0%	0%	85%	15%
≥51	5%	0%	85%	10%
ДУХОВНА ОСОБИНА				
	<i>-ота</i>	<i>-оћа</i>	<i>-ост</i>	/
≤20	0%	20%	60%	20%
21–30	0%	5%	75%	20%
31–40	0%	0%	95%	5%
41–50	0%	0%	90%	10%
≥51	0%	0%	100%	0%

⁵ Под „местом боравка“ овде подразумевамо место у коме је испитаник провео најдужи период свог живота.

⁶ Ниједан од испитаника није био старији од 70 година.

⁷ Знаком коса црта (/) у табелама обележавамо опцију „ниједан од понуђених одговора“.

Анализа анкета показује да испитаници претежно употребљавају именицу *благост* и за означавање физичке, и за означавање духовне човекове особине. Суфикс *-оћа* јавља се тек спорадично, и то код млађих говорника, док се суфикс *-ота* показао као непродуктиван у деривацији апстрактне именице од придева *благ*. Отуда закључујемо да се у конкурентној групи *благота – благоћа – благост* ниједна именица није спецификовала само за означавање физичке, односно духовне особине.

3.1.2. Како бисмо утврдили да ли испитаници избором одређеног суфикса диференцирају физичке и духовне особине означене апстрактним именицама *глувота – глувоћа – глувост*, понудили смо им два примера: *Болести ушију у раном детињству изазивају _____* и *У Перином срцу поново је завладала пустош и _____*. У првом примеру контекст сугерише испитаницима употребу именице која се односи на физичку особину, а у другом ону која се односи на духовну особину.

ФИЗИЧКА ОСОБИНА				
	<i>-ота</i>	<i>-оћа</i>	<i>-ост</i>	/
≤20	0%	35%	25%	40%
21–30	0%	75%	15%	10%
31–40	0%	65%	20%	15%
41–50	0%	70%	30%	0%
≥51	0%	40%	50%	10%
ДУХОВНА ОСОБИНА				
	<i>-ота</i>	<i>-оћа</i>	<i>-ост</i>	/
≤20	10%	65%	5%	20%
21–30	0%	55%	10%	35%
31–40	5%	75%	0%	20%
41–50	0%	65%	0%	35%
≥51	0%	70%	15%	15%

У приказаним табелама запажамо велики број одговора који показују да испитаници махом употребљавају лексему *глувоћа*, како за именовање физичке тако и за именовање духовне човекове особине. Као конкурентан облик именици *глувоћа* јавља се *глувост*, и то углавном у примеру у којем је реализовано значење човекове физичке особине. Слично претходној групи, и у овом случају суфикс *-ота* показао се најмање продуктивним. Повишена фреквенција опције „ниједан од понуђених одговора“ указује на то да се лексеме из ове конкурентне групе не употребљавају често у савременом језику.

3.1.3. У вези са семантиком апстрактних именица из групе *мекота – мекоћа – мекост*, испитаницима су понуђена два примера чији контексти указују на могућу семантичку реализацију физичке (*_____ њене коже је дивна*) или духовне особине (*Фасцинира ме _____ његове душе*).

ФИЗИЧКА ОСОБИНА				
	-ома	-оћа	-ост	/
≤20	0%	100%	0%	0%
21–30	5%	90%	0%	5%
31–40	5%	95%	0%	0%
41–50	10%	85%	0%	5%
≥51	0%	80%	10%	10%
ДУХОВНА ОСОБИНА				
	-ома	-оћа	-ост	/
≤20	0%	85%	0%	15%
21–30	0%	95%	0%	5%
31–40	5%	85%	5%	5%
41–50	10%	70%	0%	20%
≥51	5%	75%	5%	15%

Изразито висока продуктивна вредност суфикса *-оћа* у обема табелама показује да се апстрактном именицом *мекоћа* реализује и значење физичке и значење духовне људске особине. Насупрот претходним групама, у деривацији апстрактних именица изведених од придева *мек*, суфикс *-ост* показао се најмање продуктивним. Испитаници су нешто чешће употребљавали суфикс *-ома*, али је и његова продуктивност веома ниска.

3.1.4. За конкурентну групу лексема *нагота* – *нагоћа* – *нагост* испитаницима су дати следећи примери: _____ *женског тела може бити инспирација вајарима* (где се апстрактном именицом реализује значење човекове физичке особине) и *Потпуно ми се отворио и ја сам га видела у свој _____ душе његове* (где се апстрактном именицом реализује значење човекове духовне особине).

ФИЗИЧКА ОСОБИНА				
	-ома	-оћа	-ост	/
≤20	0%	0%	85%	15%
21–30	5%	0%	80%	15%
31–40	5%	0%	90%	5%
41–50	10%	0%	80%	10%
≥51	0%	0%	95%	5%
ДУХОВНА ОСОБИНА				
	-ома	-оћа	-ост	/
≤20	0%	0%	20%	80%
21–30	10%	0%	60%	30%
31–40	5%	0%	75%	20%
41–50	5%	5%	65%	25%
≥51	5%	0%	55%	40%

Резултати анкете показују да се из конкурентне групе *нагота* – *нагоћа* – *нагост* за означавање и физичке и духовне особине издваја апстрактна именица деривирана суфиксом *-ост*. Суфикс *-ота* јавља се спорадично, док се суфикс *-оћа* показао као потпуно непродуктиван у деривацији апстрактне именице од придевске основе *наг-*. Занимљив је податак да велики број испитаника, посебно млађих од 20 година, у свом језичком осећању нема апстрактну именицу са основом *наг-* која означава духовне вредности.

3.1.5. Пета, последња група чију смо семантику испитивали, јесте *слабота* – *слабоћа* – *слабост*. За семантичку реализацију човекове физичке особине испитаницима смо понудили пример: *Нисам могао више да трчим, осећао сам ужасну _____ у мишићима*, а за семантичку реализацију духовне особине пример: _____ *карактера Перу доводи у непријатне ситуације*.

ФИЗИЧКА ОСОБИНА				
	<i>-ота</i>	<i>-оћа</i>	<i>-ост</i>	/
≤20	0%	5%	95%	0%
21–30	0%	0%	100%	0%
31–40	0%	0%	100%	0%
41–50	0%	0%	95%	5%
≥51	0%	0%	95%	5%
ДУХОВНА ОСОБИНА				
	<i>-ота</i>	<i>-оћа</i>	<i>-ост</i>	/
≤20	0%	5%	90%	5%
21–30	0%	5%	90%	5%
31–40	0%	0%	100%	0%
41–50	0%	5%	95%	0%
≥51	0%	0%	90%	10%

У грађењу апстрактних именица изведених од придева *наг* које означавају човекову физичку и духовну особину суфикс *-ост* показао се као једини продуктиван. Резултати анкете указују на то да у језичком осећању савременог говорника конкурентни облици *слабота* и *слабоћа* готово и да не постоје.

3.2. У даљем раду представимо резултате другог дела анкете. Проучавајући речничку грађу, запазили смо да се апстрактне именице на *-ота* и *-оћа* са семантиком из домена човекових духовних и физичких особина углавном деривирају од једносложних придевских основа, а да се вишесложним основама по правилу додаје суфикс *-ост*. Да бисмо доказали наведену тврдњу, испитаницима смо понудили 15 придева од којих треба да изведу именице суфиксима *-ота*, *-оћа* и(ли) *-ост*. У грађењу апстрактних именица – осам понуђених придева формира једносложне основе, а њих седам твори вишесложне основе.

3.2.1. Најпре ћемо табеларно приказати колики проценат анкетираних употребљава сваки од наведених суфикса у грађењу апстрактних именица са

једносложном основом. Испитаницима су понуђени следећи придеви: *леп*, *добар*, *чврст*, *ружан*, *сраман*, *сам*, *слеп* и *тврд*.

	леп	добар	чврст	ружан	сраман	сам	слеп	тврд	
≤20	-ота	100%	100%	0%	0%	70%	0%	5%	0%
	-оћа	0%	0%	100%	100%	0%	100%	50%	95%
	-ост	0%	0%	0%	0%	20%	0%	45%	0%
	/	0%	0%	0%	0%	10%	0%	0%	5%
21–30	-ота	100%	100%	0%	0%	70%	0%	0%	0%
	-оћа	0%	0%	100%	100%	5%	100%	65%	100%
	-ост	0%	0%	0%	0%	15%	0%	25%	0%
	/	0%	0%	0%	0%	10%	0%	10%	0%
31–40	-ота	95%	100%	0%	0%	85%	0%	0%	0%
	-оћа	0%	0%	100%	100%	0%	100%	50%	95%
	-ост	0%	0%	0%	0%	15%	0%	25%	5%
	/	5%	0%	0%	0%	0%	0%	25%	0%
41–50	-ота	95%	100%	0%	0%	75%	0%	0%	0%
	-оћа	0%	0%	95%	100%	0%	100%	70%	100%
	-ост	0%	0%	5%	0%	25%	0%	20%	0%
	/	5%	0%	0%	0%	0%	0%	10%	0%
≥51	-ота	100%	100%	0%	0%	50%	0%	0%	0%
	-оћа	0%	0%	100%	95%	0%	100%	50%	100%
	-ост	0%	0%	0%	5%	25%	0%	45%	0%
	/	0%	0%	0%	0%	25%	0%	5%	0%

У вези са суфиксом *-ота* запазили смо да се њиме доследно граде апстрактне именице изведене од придева *леп* и *добар* (*лепота*, *доброта*). Овај суфикс се показао као високо продуктиван и у деривацији именице *срамота*; примећујемо да се јавља и конкурентан облик *срамност*, док је само један од 100 испитаника употребио именицу *срамоћа*.⁸ Суфикс *-оћа* јавио се као једини творбени наставак у грађењу апстрактне именице добијене од придева *сам*, а испитаници га углавном користе и у творби именица чије су основе придеви *чврст*, *ружан* и *тврд* (облике *чврстост*, *ружност* и *тврдост* употребљава занемарљиво мали број анкетираних – сваку од ових именица навео је по један од сто испитаних). Конкурентност суфикса примећује се само код творбеног пара *слепоћа* – *слепост*, при чему се код сваке старосне групе испитаника предност даје суфиксу *-оћа*.

3.2.2. У другој табели представљени су резултати добијени анализом суфикса којима су испитаници изводили апстрактне именице од вишесложних придевских основа. Анкетом смо обухватили придеве: *безобразан*, *стидљив*, *правичан*, *покварен*, *љигав*, *млитав* и *узбуђен*.

⁸ Претпостављамо да је употреба овог облика у вези са припадношћу поменутог испитаника косовско-ресавском дијалекту.

		безо- бразан	сти- дљив	пра- вичан	поква- рен	љигав	млитав	узбуђен
≤20	-ота	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
	-оћа	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
	-ост	100%	100%	100%	100%	100%	95%	100%
	/	0%	0%	0%	0%	0%	5%	0%
21–30	-ота	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
	-оћа	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
	-ост	85%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
	/	15%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
31–40	-ота	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
	-оћа	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
	-ост	80%	100%	95%	100%	100%	100%	100%
	/	20%	0%	5%	0%	0%	0%	0%
41–50	-ота	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
	-оћа	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
	-ост	75%	100%	95%	100%	100%	100%	100%
	/	25%	0%	5%	0%	0%	0%	0%
≥51	-ота	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
	-оћа	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
	-ост	95%	95%	90%	100%	95%	100%	100%
	/	5%	5%	10%	0%	5%	0%	0%

На основу приказаних резултата намеће се закључак да се апстрактне именице са вишесложном придевском основом, које означавају човекове физичке и духовне особине, граде искључиво суфиксом *-ост*. Творбени наставци *-ота* и *-оћа* у овом случају су се показали као потпуно непродуктивни, односно ниједан испитаник од понуђених придева није изградио апстрактну именицу наведеним суфиксима.

4. Закључна разматрања

Творбено-семантичка анализа посматраних апстрактних именица на *-ота*, *-оћа* и *-ост*, које означавају човекове физичке и духовне особине, показала је да у савременом српском језику не постоји семантичка веза између суфикса и њима деривираних именица које смо испитивали. Другим речима, резултати анкете показују да говорници у свом језичком осећању немају специјализован одређени суфикс за означавање физичке, односно духовне особине. Стога можемо закључити да семантичка вредност анализираних именица на *-ота*, *-оћа* и *-ост* није детерминисана њиховом морфосемантичком структуром.

У вези са продуктивном вредношћу ових трију суфикса, анализа грађе прикупљене у другом делу анкете показала је да је суфикс *-ота* у савременом српском језику практично творбено непродуктиван у грађењу апстрактних именица из домена физичких и духовних човекових особина. Њиме су деривиране само именице *доброта*, *лепота* и *срамота*, које су и данас веома фреквентне у употреби,

те се због тога стиче погрешан утисак о високој продуктивној вредности суфикса *-ота*. Насупрот њему, суфикс *-ост* показао се као најпродуктивнији од наведених трију наставака. Испитаници су, без изузетка, користили поменути суфикс у деривацији апстрактних именица од вишесложних придевских основа. Овакав резултат може бити условљен слоговном структуром самих суфикса: једносложни творбени наставак *-ост* по правилу се додаје вишесложним придевским основама, док у грађењу апстрактних именица од једносложних придевских основа могу учествовати сва три суфикса. Поставља се питање да ли је закон језичке економије у српском језику утицао на тенденцију да се вишесложним придевским основама, приликом грађења апстрактних именица из домена човекових физичких и духовних особина, користи искључиво једносложни наставак *-ост*. Ово питање остаје отворено за нека наредна истраживања.

Литература

- Babić, S. 1991. *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku (nacrt za gramatiku)*. 2. izd. Zagreb: JAZU – Nakladni zavod Globus.
- Barić, E. i dr. 1997. *Hrvatska gramatika*. 2. izd. Zagreb: Školska knjiga.
- Бошковић, Р. 1936. *Развитак суфикса у јужнословенској језичкој заједници*. Београд: Државна штампарија краљевине Југославије.
- Ивановић, Н. 2005. Значења изведених апстрактних именица у српском језику (на материјалу из Речника САНУ и Речника МС). *Наш језик*. 36/1–4, 86–99.
- Клајн, И. 2003. *Творба речи у савременом српском језику. Други део, Суфиксација и конверзија*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства – Институт за српски језик САНУ – Матица српска.
- Mrazović, P. 2009. *Gramatika srpskog jezika za strance*. 2. izd. Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- РМС, 1967–1976. *Речник српскохрватског књижевног језика I–VI*. Нови Сад – Загреб: Матица српска – Матица хрватска.
- РСАНУ, 1959. *Речник српскохрватског књижевног и народног језика I–XVIII*. Београд: САНУ.
- РСЈ 2007: *Речник српског језика*. Нови Сад: Матица српска.
- Simeon, R. 1969. *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Skok, P. 1971. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Knjiga druga, K – poni*.¹ Zagreb: JAZU.
- Стевановић, М. 1964. *Савремени српскохрватски језик (Граматички системи и књижевнोजезичка норма) I*. Београд: Научна књига.
- Станојчић Ж. и Поповић Љ. 2008. *Грамматика српског језика*. 11. изд. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Тјапко, Г. Г. 1997. „Обрада семантике придевских изведеница са суфиксима *-ота* и *-оћа* у 'Српском рјечнику' (1818) В. С. Караџића и особине њиховог функционисања

у почетној фази српског књижевног језика“. *Научни састанак слависта у Вукове дане*. 26/2. Београд: Међународни славистички центар, 263–269.

Прилог – анкета

пол: _____
 година рођења: _____
 место рођења: _____
 место боравка: _____
 место где сте провели највише времена: _____
 образовање (последња завршена школа): _____
 занимање: _____
 матерњи језик (онај који сте први проговорили): _____
 матерњи језик оца: _____
 матерњи језик мајке: _____

I Заокружите један или више понуђених одговора који су по вама смислени у датом контексту.

1. Фасцинира ме _____ његове душе.
 а) мекота б) мекоћа в) мекост г) ниједан од понуђених одговора
2. У Перином срцу поново је завладала пустош и _____.
 а) глувота б) глувоћа в) глувост г) ниједан од понуђених одговора
3. _____ њеног поступка оставила је снажан утисак на све нас.
 а) доброта б) доброћа в) доброст г) ниједан од понуђених одговора
4. _____ карактера Перу доводи у непријатне ситуације.
 а) слабота б) слабоћа в) слабост г) ниједан од понуђених одговора
5. Памтићу још дуго _____ Мариних руку које су ме миловале.
 а) доброта б) доброћа в) доброст г) ниједан од понуђених одговора
6. _____ женског тела може бити инспирација вајарима.
 а) нагота б) нагоћа в) нагост г) ниједан од понуђених одговора
7. Болести ушију у раном детињству изазивају _____.
 а) глувота б) глувоћа в) глувост г) ниједан од понуђених одговора
8. Потпуно ми се отворио и ја сам га видела у свој _____ душе његове.
 а) нагота б) нагоћа в) нагост г) ниједан од понуђених одговора
9. _____ њене коже је дивна.
 а) мекота б) мекоћа в) мекост г) ниједан од понуђених одговора
10. Нисам могао више да трчим, осећао сам ужасну _____ у мишићима.
 а) слабота б) слабоћа в) слабост г) ниједан од понуђених одговора

II Пред вама је листа придева. Од наведених придева изведите именицу или више њих (које употребљавате у свом говору или знате шта значе) понуђеним суфиксима *-ота*, *-оћа* или *-ост*.

безобразан : _____
 стидљив : _____
 леп : _____

добар :	_____
чврст :	_____
ружан :	_____
сраман :	_____
правичан :	_____
покварен :	_____
љигав :	_____
млитав :	_____
сам :	_____
слеп :	_____
узбуђен :	_____
тврд:	_____
ХВАЛА!	

Ana Randelović, Ivana Marinković, Jovana Jovanović

SEMANTIC VALUE OF THE SUFFIXES *-OTA*, *-OĆA* AND *-OST* IN DERIVING ABSTRACT NOUNS DENOTING HUMAN PSYCHICAL AND SPIRITUAL CHARACTERISTICS

Summary

The paper is dealing with the formational and semantic analysis of the nouns with suffixes *-ota*, *-oća* and *-ost* in Serbian language. Our research aims to explore whether the meaning of the nouns denoting human physical and spiritual characteristics depends on their form. The questionnaire which is used in this research points out that the native speakers do not specify affixes *-ota*, *-oća* and *-ost* to mark these characteristic. We are also trying to examine the frequency of using these affixes in our modern language.

Ana.Randjelovic@isj.sanu.ac.rs
Ivana.Marinkovic@isj.sanu.ac.rs
Jovana.Jovanovic@isj.sanu.ac.rs